

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної
діяльності

С. В. ГАВРИЛЮК

ПАМ'ЯТКООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ
(методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня підготовки
спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»)

Луцьк – 2023

УДК 719(477)(072)

Г 12

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Протокол № 6 від 15 лютого 2023 року)

Рецензенти: **Малеончук Г. О.** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та археології ВНУ імені Лесі Українки;
Кушпетюк О. І. – кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна».

Гаврилюк С. В. Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Луцьк, 2023. 48 с.

Методичні рекомендації містять настанови для вивчення здобувачами вищої освіти першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм» нормативного освітнього компонента «Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні». Видання включає силабус, який дасть змогу попередньо ознайомитися із структурою освітнього компонента, темами, які виноситимуться на лекції, семінарські заняття, а також даватимуться викладачем на самостійне опрацювання; рекомендації, які допоможуть здобувачам освіти на належному рівні підготуватися до семінарських занять і організувати власну самостійну роботу. Методичне видання включає тестові завдання, які дозволять здобувачам освіти перевірити засвоєний матеріал.

УДК 719(477)(072)

© Гаврилюк С. В., 2023

© Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Силабус нормативного освітнього компонента «Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні».....	6
РОЗДІЛ 2. Плани практичних (семінарських) занять і методичні рекомендації до їх підготовки	21
РОЗДІЛ 3. Тести для самоконтролю.. ..	36

ВСТУП

У здійсненні освітнього процесу підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм» у Волинському національному університеті імені Лесі Українки вагоме місце відводиться нормативному освітньому компоненту «Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні».

Відновлення у 1991 р. незалежності України сприяло активізації діяльності з охорони культурної та природної спадщини – вагомої складової піднесення духовного рівня суспільства, формування його національної свідомості і патріотизму. До неї відносять археологічні, історичні пам'ятки, об'єкти монументального мистецтва, архітектури, містобудування, науки і техніки, ландшафтні тощо. Саме вони уособлюють в собі українську ментальність, вікові традиції боротьби за незалежність, презентують Україну як державу з високим рівнем культури та духовності.

Під охороною пам'яток історії та культури розуміється комплекс заходів, що здійснюється на державному та громадському рівні з метою захисту і збереження об'єктів історико-культурної спадщини та історичного середовища в цілому. Цей комплекс заходів включає в себе облік (виявлення, наукове вивчення, класифікацію, державну реєстрацію), консервацію, реставрацію, музеєфікацію, належне утримання й використання пам'яток як предметів духовної або матеріальної культури минулого, унікальних об'єктів природи чи цивілізації, які становлять наукову, пізнавальну та естетичну цінність. Згідно з Законом України «Про охорону культурної спадщини» пам'ятка – це об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Ведення Державного реєстру нерухомих пам'яток України входить до повноважень спеціального органу виконавчої влади – Державної служби з питань національної культурної спадщини, яка діє в структурі Міністерства культури та інформаційної політики України. На початок 2021 р. на державному обліку в Україні

перебувало 140 375 об'єктів тільки нерухомої культурної спадщини, з яких 9 т952 внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

За роки незалежності створено відповідну правову базу, зокрема, прийняті Закони України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), «Про культуру» (2010 р.), ін. У 1991–2021 рр. активізувалися розробка і втілення державних пам'яткоохоронних програм. Серед них – створення нових та реорганізація діючих історико-культурних заповідників, відтворення втрачених визначних пам'яток архітектури, дослідження пам'яток українського козацтва, військових поховань ХХ ст., фіксація об'єктів культурної спадщини на територіях, що постраждали внаслідок чорнобильської катастрофи, підготовка масштабного видання «Звід пам'яток історії та культури України» тощо. Розпочалася реалізація проекту «Велика реставрація», що мала реалізовуватися в межах національної програми «Велике будівництво», ініційованої Президентом України В. Зеленським у серпні 2020 р. Усі ці та інші питання детально розглядатимуться у процесі вивчення освітнього компонента.

Підготовлене видання містить силабус, який дасть змогу попередньо ознайомитися із структурою освітнього компонента, темами, які виноситимуться на лекції, семінарські заняття, а також даватимуться викладачем на самостійне опрацювання; рекомендації, які допоможуть здобувачам освіти на належному рівні підготуватися до семінарських занять і організувати власну самостійну роботу. Методичне видання включає тестові завдання, які дозволять здобувачам освіти перевірити засвоєний матеріал.

Подані у методичних рекомендаціях матеріали допоможуть здобувачам освіти самостійно планувати терміни вивчення та обсяги ОК «Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні», прогнозувати власну результативність засвоєння знань.

РОЗДІЛ 1

СИЛАБУС НОРМАТИВНОГО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, напрям спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань 02 Культура і мистецтво	Нормативний
Кількість годин/кредитів 150/5	Спеціальність 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство	Рік підготовки: 4-й Семестр: 8-й
ІНДЗ: немає		Освітньо-професійна програма «Музейний менеджмент, культурний туризм»
	Освітній ступінь бакалавр	Самостійна робота: 90 год. Консультації: 10 год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання українська		Навчальний план 2019 р.

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

ППП: Гаврилюк Світлана Віталіївна

Науковий ступінь: доктор історичних наук

Вчене звання: професор

Посада: професор, завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності

Контактна інформація: e-mail: romir1991@ukr.net

тел. +38 (050) 438 73 04

Дні занять: згідно з розкладом факультету за посиланням

<http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. Анотація курсу. ОК «Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні» належить до переліку нормативних навчальних дисциплін підготовки бакалаврів за спеціальністю 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство, освітньою програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм» і спрямована на засвоєння здобувачами вищої освіти комплексу заходів теоретичного і практичного змісту, які проводилися в Україні впродовж 1991 – до початку 2020-х років і спрямовувалися на виявлення, облік, вивчення, захист шляхом реставрації (консервації, реконструкції тощо), представлення і використання об'єктів національної культурної та природної спадщини.

2. Пререквізити та постреквізити освітнього компонента.

Пререквізити. Вивчення дисципліни базується на засвоєнні попередніх курсів – «Музейний менеджмент та маркетинг», «Менеджмент», «Вступ до спеціальності», «Музеєзнавство», «Пам'яткознавство».

Постреквізити. Знання, уміння і навички, що здобуваються після закінчення вивчення освітнього компонента, будуть потрібні для складання атестаційного екзамену та підготовки кваліфікаційної роботи.

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Мета освітнього компонента: формування у здобувачів вищої освіти системних знань про основні етапи становлення національної пам'яткоохоронної діяльності після здобуття Україною незалежності, здобутки і проблеми в означеній сфері, внесок державних та громадських інституцій у збереження, належне представлення та використання об'єктів культурної і природної спадщини України, співпрацю національних органів охорони культурної спадщини з міжнародними пам'яткоохоронними організаціями.

Основними завданнями вивчення ОК «Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні» є засвоєння здобувачами вищої освіти змістового наповнення терміну «пам'яткоохоронна діяльність», нормативно-правової

бази здійснення такої роботи в Україні в добу незалежності, видів і типів наявних в Україні нерухомих об'єктів культурної спадщини, ознайомлення з досягненнями і невирішеними проблемами національної пам'яткоохоронної діяльності, вивчення основних напрямів роботи державних структур і громадських інституцій щодо забезпечення охорони об'єктів культурної і природної спадщини України.

4. Результати навчання (компетентності).

Вивчення освітнього компонента дозволить здобувачам вищої освіти набути наступні компетентності:

Загальні компетентності (ЗК): ЗК 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 7. Цінування і повага різноманітності та мультикультурності. ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК): СК 1. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо відповідно до розуміння тенденцій розвитку музейної справи, пам'яткоохоронної діяльності та культурного туризму. СК 3. Здатність діяти відповідно до чинного законодавства (України та міжнародного) у галузі музейної справи, пам'яткоохоронної діяльності та культурного туризму. СК 7. Здатність виконувати комплекс пам'яткоохоронних заходів. СК 8. Здатність забезпечувати ефективне використання та популяризацію об'єктів історико-культурної та природної спадщини відповідно до пам'яткоохоронного законодавства.

Програмні результати навчання (ПР): ПР 2. Аналізувати й узагальнювати історико-культурний матеріал у певній системі. ПР 4. Визначати стан збереженості музейних предметів, об'єктів історико-культурної спадщини, пам'яток природи та розробляти програму відповідних

пам'яткоохоронних заходів. ПР 8. Проводити наукове дослідження нерухомих пам'яток та визначати розмір та значення їх історико-культурної цінності. ПР 11. Проводити пошукову роботу з метою з'ясування перспектив виявлення нових, значущих з точки зору обліку, об'єктів культурної спадщини. ПР 12. Досліджувати та інтерпретувати історико-культурну інформацію музейних предметів, об'єктів культурної спадщини, природних пам'яток. ПР 17. Здійснювати аналіз вітчизняного законодавства з метою визначення його відповідності міжнародним зобов'язанням України у сфері охорони пам'яток, музейної діяльності; визначати основні засади щодо ввезення, вивезення, передачі права власності на культурні цінності відповідно до ратифікованих Україною Конвенцій ЮНЕСКО.

5. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ. (семін.)	Сам. роб.	Консультації	Форма контролю/бали
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Поняття пам'яткоохоронної діяльності. Предмет і завдання освітнього компонента, джерела і наукова література з його вивчення.	10	2		6	2	Б
Тема 2. Формування правових і теоретичних засад пам'яткоохоронної діяльності в Україні у 1991 – 2021 рр. Питання повернення і реституції пам'яток.	10	2	2	6		УО, Р, ДС/8
Тема 3. Складання державної системи охорони культурної та природної спадщини в незалежній Україні.	6	2		4		Б
Тема 4. Облік об'єктів культурної та природної спадщини, що перебувають під охороною держави. Формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України.	6	2		4		Б
Тема 5. Громадські товариства й організації незалежної України як дієві осередки охорони культурної і природної спадщини.	8	2	2	4		УО, Р, ДС/8
Тема 6. Деідеологізація та декомунізація пам'яткоохоронної галузі.	8	2		4	2	Б

Тема 7. Історико-культурні (історико-архітектурні та ін.) заповідники у пам'яткоохоронній діяльності в Україні.	8	2	2	4		УО, ДС/8
Тема 8. Реалізація в Україні Державної програми відтворення втрачених визначних пам'яток архітектури.	8	2		4	2	Б
Тема 9. Державні програми дослідження і збереження пам'яток українського козацтва.	8	2	2	4		УО, Р, ДС/8
Тема 10. Реалізація програми дослідження і збереження військових поховань ХХ ст.	6	2		4		Б
Тема 11. Фіксація об'єктів культурної спадщини на територіях, що постраждали внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС.	10	2		6	2	Б
Тема 12. Здобутки і проблеми представлення об'єктів національної культурної та природної спадщини у Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.	6	2		4		ДС
Тема 13. Підготовка багатомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії та культури України»: досягнення і проблеми.	8	2		6		ДС
Тема 14. Українська культурна спадщина за кордоном як складник «Зводу пам'яток історії та культури України».	8	2		4	2	ДС
Тема 15. Президентська програма 2020 р. «Велика реставрація»: зміст, втілення, перспективи.	6		2	4		УО, Р, ДС/8
Тема 16. Охорона пам'яток археології та історії.	10	2	2	6		УО, Р, ДС/8
Тема 17. Проблеми охорони архітектурних, монументальних об'єктів культурної спадщини та пам'яток містобудування.	6	2		4		Б
Тема 18. Пам'ятки науки і техніки в системі пам'яткоохоронної діяльності.	6		2	4		УО, Р, ДС/8
Тема 19. Заходи з охорони пам'яток садово-паркового мистецтва та ландшафтних об'єктів природної спадщини.	6		2	4		УО, Р, ДС/8
Тема 20. Доля об'єктів культурної та природної спадщини анексованого Росією Криму, тимчасово окупованих територій Донецької і Луганської областей та перспективи їх відновлення і збереження.	6		2	4		УО, Р, ДС/8
Бали за поточне оцінювання						72

Відвідування і робота на лекційних заняттях						8
Виконання завдань самостійної роботи						20
Усього годин/ балів	150	32	18	90	10	100 балів

Форма контролю*: ДС – дискусія, КР – контрольна робота, Р – реферат, УО – усне опитування, Б – бесіда.

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувачів вищої освіти виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Вона включає як повністю самостійне засвоєння окремих тем дисципліни, так й опрацювання тем, які розглядаються під час аудиторної роботи. У ході самостійної роботи здобувачі освіти опрацьовують та конспектують навчальну, наукову і довідкову літературу, виконують завдання, спрямовані на закріплення знань і формування умінь та навичок, готуються до поточного контролю з дисципліни.

№ теми	Види, зміст самостійної роботи
1	Опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованих монографій і наукових статей. Самостійно опрацювати матеріали парламентських слухань про охорону культурної спадщини в Україні від 18 квітня 2018 р.
2	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття. Самостійно опрацювати монографію: Кот С. Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX – поч. XXI ст.). Монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020.
3	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття. Підготувати реферат про діяльність органів влади на місцях щодо охорони історико-культурної і природної спадщини.
4	Підготовка до семінарського заняття. Підібрати і опрацювати нормативно-правову базу, на основі якої відбувається внесення об'єктів до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.
5	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття. Самостійно опрацювати Статут УТОПК, матеріали про діяльність у XXI ст. волинської організації УТПК.
6	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійно ознайомитися з нормативними документами, на основі яких відбувається деідеологізація та декомунізація у пам'яткоохоронній галузі.
7	Опрацювання лекційного матеріалу. Опрацювати нові монографії і наукові статті, які висвітлюють діяльність в Україні державних культурних заповідників. Підготувати повідомлення про діяльність Історико-культурного заповідника у м. Луцьку.
8	Опрацювати питання про внесок академіка Петра Тронька у реалізацію Державної програми відтворення видатних пам'яток історії та культури України.
9	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття. Самостійно

	опрацювати проект закону «Про козацтво й козацькі організації», внесений на розгляд Верховної Ради України.
10	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійно опрацювати матеріал про військові некрополі на території Волинської області.
11	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття. Самостійно укласти перелік найвідоміших об'єктів культурної спадщини світу первісної доби.
12	Опрацювати колективну монографію: Регіональні особливості нерухомих пам'яток України [Монографія] / кол. авт.: Бичковська Г. М., Гаврилюк О. Н. Гаврилюк С. В. [та ін.]. ; під заг. ред. Л. О. Гріффена, О. М. Титової : Центр пам'ятокознавства НАН України і УТОПК. Київ : Центр пам'ятокознавства НАН України і УТОПК, 2017.
13	Опрацювання лекційного матеріалу. Ознайомитися із змістом колективної монографії: Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., ін. Київ : Інститут історії України, 2015. Детально опрацювати один із розділів.
14	Самостійно опрацювати матеріал про види пам'яток української діаспори в країнах світу; обрати одну із європейських країн і підготувати повідомлення про пам'ятки української історії у цій країні.
15.	Ознайомитися із збірником матеріалів Міжнародної наукової конференції «Олика в європейській історії: відтворення історико-архітектурної спадщини», яка відбувалася 29-30 жовтня 2021 р.
16.	Підготовка до семінарського заняття. Підготувати реферати: 1) Критерії поцінування та відбору пам'яток історії. 2) Основні принципи класифікації пам'яток історії в Україні у ХХІ ст. 3) Дослідження та охорона об'єктів археологічної спадщини у Волинській області (1991 – 2021 рр.).
17.	Опрацювання лекційного матеріалу. Опрацювати відповідні розділи колективної монографії: Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., ін. Київ : Інститут історії України, 2015.
18.	Підготовка до семінарського заняття.
19	Опрацювати статтю: Звіряка А. І. Вітчизняний та міжнародний досвід охорони та використання ландшафтних об'єктів культурної спадщини. <i>Праці центру пам'ятокознавства</i> . 2018. Вип. 34. С. 24–28.
20	Самостійно опрацювати статті у наукових часописах, присвячених означеній темі; матеріали круглого столу «Історико-культурний та науковий потенціал Півдня та Сходу України в умовах окупації та воєнних дій: загрози, втрати, перспективи збереження та відновлення» (Київ, листопад 2015 р.).

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

При вивченні освітнього компонента «Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні» застосовується поточний та підсумковий семестрові форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу. Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування на семінарських заняттях, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями при обговоренні навчальних питань на семінарських

заняттях (72 бали), завдань, передбачених для самостійної роботи (20 балів).

При вивченні дисципліни необхідно спиратися на конспект лекцій, рекомендовану навчальну та наукову літературу. Вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії з проблем освітнього компонента.

Відвідування занять є обов'язковим. У разі підписання здобувачем вищої освіти індивідуального плану обов'язковим є відвідування лише семінарських занять. Високо оцінюється прагнення здобувачів вищої освіти: регулярно відвідувати заняття; планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал; активно працювати на лекційних (8 балів) і семінарських заняттях, брати участь в обговоренні дискусійних питань; повною мірою долучатися до активних форм навчання. З поважних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись в он-лайн формі.

Недопустимими є: пропуски з неповажних причин та запізнення на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (окрім випадків, передбачених навчальним планом та методичними рекомендаціями викладача); списування та плагіат.

Здобувачі вищої освіти мають дотримуватися академічної доброчесності: самостійно виконувати усі навчальні завдання, завдання підсумкового контролю. У разі використання ідей, тверджень, відомостей при виконанні усіх завдань, передбачених силабусом, необхідно у формі посилань вказувати на джерела інформації. Дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права. Дотримуватись положень «Кодексу академічної доброчесності ВНУ імені Лесі Українки».

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття з поважних причин та надав підтверджуючий документ, на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття (усно або у формі тестування) та добрати ту кількість балів, яку було визначено на

пропущені теми. Пропущені з поважних причин заняття відпрацьовуються у визначений час згідно затвердженого графіка.

Результати навчання, здобуті здобувачем освіти шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються у ВНУ імені Лесі Українки шляхом валідації. Порядок та процедура визнання регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки». Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті (професійні курси/тренінги, громадянська освіта, онлайносвіта, професійні стажування та ін.), які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, тощо, які передбачені силабусом навчальної дисципліни. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передує семестру початку вивчення освітнього компонента, або під час вивчення ОК (але не пізніше початку останнього місяця навчання, враховуючи ймовірність непідтвердження здобувачем результатів такого навчання).

Окремі теми, змістовий модуль чи курс можуть бути перезараховані здобувачу вищої освіти відповідно до «Положення про підготовку здобувачів освіти у ВНУ імені Лесі Українки з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти». Оцінювання здобувачів представниками підприємства, яке зафіксоване у дуальному робочому навчальному плані, враховується у кінці семестру вивчення ОК, програмні результати вивчення якого частково або повністю внесені до дуального робочого навчального плану.

Загалом оцінювання здобувачів здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки». Максимальну кількість балів (100) можна

набрати упродовж семестру за результатами виконання усіх видів робіт, які передбачені силабусом.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Семестровий залік виставляється здобувачам освіти на підставі результатів виконання усіх видів запланованої навчальної роботи упродовж семестру за 100-бальною шкалою. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості – 100. Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу,

Перелік питань для підсумкового контролю:

1. Поняття пам'яткоохоронної діяльності.
2. Характеристика джерел і наукової літератури з вивчення освітнього компонента «Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні».
3. Теоретичні засади національної пам'яткоохоронної діяльності.
4. Нормативно-правова база здійснення в Україні пам'яткоохоронної діяльності (1991 – 2021 рр.).
5. Дискусії щодо терміну «пам'яткоохоронна діяльність» та необхідності вироблення єдиних підходів у державі до здійснення пам'яткоохоронної діяльності.
6. Питання повернення і реституції пам'яток.

7. Складання державної системи охорони культурної та природної спадщини.

8. Облік об'єктів культурної та природної спадщини, що перебувають під охороною держави. Формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

9. УТОПК в пам'яткоохоронній діяльності в Україні (1991–2021 рр.).

10. Громадські товариства незалежної України у пам'яткоохоронній діяльності.

11. Державні пам'яткоохоронні програми в незалежній Україні: передумови прийняття, зміст, результати реалізації.

12. Деідеологізація та декомунізація у пам'яткоохоронній галузі.

13. Історико-культурні (історико-архітектурні та ін.) заповідники у пам'яткоохоронній діяльності в Україні.

14. Реалізація в Україні Державної програми відтворення втрачених визначних пам'яток архітектури.

15. Державні програми дослідження і збереження пам'яток українського козацтва.

16. Реалізація програми дослідження і збереження військових поховань ХХ ст.

17. Фіксація об'єктів культурної спадщини на територіях, що постраждали внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС.

18. Здобутки і проблеми представлення об'єктів національної культурної та природної спадщини у Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

19. Підготовка багатотомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії та культури України»: досягнення і проблеми.

20. Робота місцевих редакційних колегій «Зводу пам'яток історії та культури України», опубліковані матеріали, перспективи видання томів.

21. Види пам'яток української діаспори в країнах світу.

22. Проблеми збереження пам'яток української історії та культури за кордоном.

23. Українська культурна спадщина за кордоном як складник «Зводу пам'яток історії та культури України».

24. Президентська програма 2020 р. «Велика реставрація»: зміст, втілення, перспективи.

25. Охорона в незалежній Україні пам'яток археології та історії. Категорії обліку пам'яток історії.

26. Охорона в незалежній Україні об'єктів архітектурної спадщини.

27. Охорона в незалежній Україні об'єктів монументального мистецтва.

28. Сучасні підходи до визначення терміну та форм існування пам'яток містобудування в Україні.

29. Здобутки і проблеми охорони в незалежній Україні пам'яток містобудування.

30. Пам'ятки науки і техніки в системі пам'яткоохоронної діяльності.

31. Заходи з охорони пам'яток садово-паркового мистецтва в Україні.

32. Заходи з охорони ландшафтних об'єктів природної спадщини в Україні.

33. Доля об'єктів культурної та природної спадщини анексованого Росією Криму, перспективи їх збереження.

34. Доля об'єктів культурної та природної спадщини на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей та перспективи їх відновлення і збереження.

35. Парламентські слухання «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні», 18 квітня 2018 року: зміст, озвучені проблеми, шляхи їх вирішення.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	

75 – 81	Незараховано (необхідне перескладання)
67 –74	
60 – 66	
1 – 59	

VIII. Рекомендована література та інтернет-ресурси:

1. Гаврилюк С. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні: виклики сьогодення. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Випуск XVI. Луцьк : КП ІАЦ «Волиньенергософт», 2020. С. 227–239.
2. Гаврилюк С. В., Гаврилюк О. Н. Історичний нарис пам'яткоохоронної справи. *Основи пам'яткознавства* / наукові редактори Леонід Гріффен, Олена Титова / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК; International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group. Бо-Басен (Маврикій)-Київ : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. С. 420–483.
3. Гаврилюк С., Гаврилюк О. Пам'яткоохоронні програми в Україні у 1991–2021 рр.: зміст та реалізація. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2022. Число 26. С. 84–90.
4. Гоменюк В. М., Горькова А. О. Пам'яткоохоронні програми Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (1966–2018 рр.). *Праці Центру пам'яткознавства*. Вип. 34. 2018. С. 5–23.
5. Звіряка А. І. Вітчизняний та міжнародний досвід охорони та використання ландшафтних об'єктів культурної спадщини. *Праці центру пам'яткознавства*. 2018. Вип. 34. С. 24–28.
6. Кот С. Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX – поч. XXI ст.). Монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 1020 с.
7. Кот С. І., Шушківський А. І. Охорона пам'яток історії та культури. *Енциклопедія Сучасної України* : [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. Т. 24. URL: <https://esu.com.ua/article-77305>

8. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., ін. Київ : Інститут історії України, 2015. 486 с.
9. Культурні цінності Криму і Донбасу в умовах війни та окупації. Матеріали круглого столу «Історико-культурний та науковий потенціал Півдня та Сходу України в умовах окупації та воєнних дій: загрози, втрати, перспективи збереження та відновлення» (м. Київ, 12 листопада 2015 р.). Київ : Ін-тут історії України НАН України. 2016. 90 с.
10. Олика в європейській історії: відтворення історико-архітектурної спадщини: Наук. зб. : Матеріали Міжнар. наук. конф., м. Луцьк – смт. Олика, 29–30 жовтня 2021 року; упоряд. Є. Ковальчук, О. Карліна. Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 2022. 270 с.
11. Регіональні особливості нерухомих пам'яток України [Монографія] / кол. авт.: Бичковська Г. М., Гаврилюк О. Н. Гаврилюк С. В. [та ін.]. ; під заг. ред. Л. О. Гріффена, О. М. Титової : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2017. 276 с.

Інтернет-ресурси:

1. В центрі Києва снесли пам'ятник архітектури. *Корреспондент*, 09/10/2012. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/1404269-v-centre-kieva-snesli-pamyatn>.
2. Визначено 25 київських пам'яток, які слід занести в Червону книгу. *Українська правда*, 29/02/2012. URL: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/02/29/74963>.
3. Звернення Всеукраїнської громадської організації «Спілка археологів України». URL: http://www.vgosau.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=category&la.
4. Концепція державної політики реформування сфери охорони нерухомих культурної спадщини. URL: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245358162.

5. Положення про відділ збереження традиційного середовища та створення безбар'єрного простору Департаменту містобудування, архітектури та планування територій. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id242340>
6. Постанова Верховної Ради України № 2492 від 5 липня 2018 року «Про збереження історико-культурної спадщини на Поштової площі у місті Києві». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2492-19>
7. Постанова Кабінету Міністрів України № 92 від 21 лютого 2018 року «Про внесення змін до Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do>.
8. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
9. Про культуру: Закон України від 12.01.2011 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
10. Про музеї та музейну справу: Закон України. 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
11. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1805-14>.
12. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 18.03.2004 р. № 1626-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>.
13. Про регулювання містобудівної діяльності»: Закон України. Прикінцеві положення. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>.
14. Скандал навколо будівництва на місці Сінного ринку: мерія Києва і забудовник підписали меморандум. Газета "Сьогодні", 30.11.2017 URL: <https://ukr.segodnya.ua/kyev/kbusiness/skandal-vokrug-stroyki-na-meste>.
15. Скандальний забудовник з Гончара намагається відновити будівництво – нардеп. *Українська правда*, 14/06/2016. URL: <https://kiev.pravda.com.ua/news/575fb8b3f3823/>
16. Стенограма парламентських слухань «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні», 18 квітня 2018 року, сесійний зал Верховної Ради України. URL: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1804118.

РОЗДІЛ 2

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ПІДГОТОВКИ

Семінарське заняття – це організаційна форма навчання, яка передбачає обговорення проблем, що стосуються раніше прослуханої лекції або наперед визначеної теми чи розділу курсу. Основні завдання семінарського заняття – поглиблення й закріплення теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення ОК; розвиток пізнавальної активності, аналітичного мислення, уміння аналізувати й творчо застосовувати матеріал лекції. Воно є дієвою формою активізації мислення здобувачів освіти під час обговорення питань певної теми.

Практичні заняття (семінари) не дублюють лекції, а є їх логічним продовженням, оскільки поглиблюють знання здобувачів освіти із важливих тем, розвивають творчу самостійність, цікавість до наукових досліджень, дають змогу поєднати науково-теоретичні положення з практичним застосуванням. Це заняття, яке проводиться в академічній групі під керівництвом викладача за заздалегідь запропонованими темою і планом, як правило, після прочитаної лекції з відповідної теми освітнього компонента і самостійної підготовки здобувачів освіти. Особливість семінарського заняття полягає в тому, що здобувачі на основі запропонованих викладачем джерел і наукової літератури самостійно вивчають певну тему освітнього компонента, готують презентації, реферати, повідомлення, рецензування, матеріал для доповнення викладених напрацювань попереднього доповідача, беруть участь у розгорнутій дискусії тощо. Для перевірки знань на семінарському занятті можуть проводитися контрольні роботи; здобувачі освіти можуть усно і письмово викладати навчальний матеріал. Кожна із форм відповіді оцінюється відповідними балами.

Тема 1. Формування правових і теоретичних засад пам'яткоохоронної діяльності в Україні у 1991–2021 рр. Питання повернення і реституції пам'яток

План

1. Складання основ законодавчої бази пам'яткоохоронної діяльності в українських землях (середина 1920-ті рр. – 1989 р).

2. Законодавча база пам'яткоохоронної діяльності, сформована в Україні у 1990-х рр.

3. Подальший розвиток правових і теоретичних засад пам'яткоохоронної діяльності в Україні у XXI ст.

4. Повернення і реституція пам'яток: суть дефініцій, напрацювання, перспективи.

Методичні рекомендації. Формування основ нормативної бази для пам'яткоохоронної сфери в українських землях було започатковане у середині 1920-х рр. Положенням про пам'ятки культури й природи, затвердженим Постановою ВУЦВК і РНК УРСР 16 червня 1926 р. Цей документ став науковою основою складання методологічних принципів пам'яткоохоронної роботи в радянській Україні у 1920-х – 1930-х рр. При підготовці першого питання семінару варто ознайомитися також із змістом Положення про охорону пам'яток культури на території Української РСР (1948 р.), Інструкцією про порядок обліку, реєстрації, утримання та реставрації пам'яток архітектури, що перебувають під державною охороною (1948 р.), Інструкцією про порядок обліку, реєстрації і утримання археологічних та історичних пам'яток на території Української РСР (1950 р.). Особливу увагу потрібно звернути на зміст Закону УРСР 1978 р. «Про охорону і використання пам'яток історії та культури», який увібрав у себе попередні нормативні напрацювання і значною мірою віддзеркалював тогочасні методики охорони пам'яток. Цей закон залишався чинним понад два десятиліття.

Щодо законодавчої бази пам'яткоохоронної діяльності, сформованої в Україні у 1990-х рр., то тут потрібно охарактеризувати Основи законодавства України про культуру (1992 р.), Закони України «Про національний архівний фонд та архівні установи» (1994 р.), «Про музеї та музейну справу» (1995 р.). Унікальні архівні документи, як і музейні цінності, є пам'ятками рухомими. Тому маємо звернути увагу на Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» (1999 р.). У ньому наголошується, що культурні цінності, занесені до Державного реєстру національного

культурного надбання, Національного архівного фонду, Музейного фонду України вивезенню з України не підлягають. Тимчасове вивезення таких культурних цінностей можливе з метою організації виставок та проведення реставраційних робіт.

Третє питання плану семінарського заняття стосується розвитку правових і теоретичних засад пам'яткоохоронної діяльності в Україні у XXI ст. Тут потрібно охарактеризувати Закони України «Про охорону культурної спадщини» 2000 р. та «Про охорону археологічної спадщини» 2004 р. із змінами і доповненнями в наступні роки. Варто також наголосити, що в розвиток згаданих законів України, а також раніше ухваленого Закону України «Про музеї та музейну справу» Кабінет міністрів України ухвалив низку постанов, які безпосередньо стосуються пам'яткоохоронної діяльності. Це, зокрема, «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» (2000 р.), «Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасове вивезення) культурних цінностей з території України» (2000 р.), Порядок визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (затверджений у грудні 2001 р.). Важливе значення для результативної пам'яткоохоронної діяльності мають постанови Кабінету міністрів «Про затвердження Порядку укладання охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини» (2001 р.), «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць» (2002 р.), «Про затвердження Типового положення про державний історико-культурний заповідник» (2003 р.), ін.

Основний матеріал для підготовки питання «Повернення і реституція пам'яток: суть дефініцій, напрацювання, перспективи» містить монографія: Кот С. Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX – поч. XXI ст.). Монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 1020 с.

Тема реферату:

Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень: створення, структура, роль у розробці теоретико-методологічних напрацювань щодо обліку і збереження об'єктів культурної спадщини.

Тема 2. Громадські товариства й організації незалежної України як дієві осередки охорони культурної і природної спадщини

План

1. Загальна характеристика громадських інституцій незалежної України пам'яткоохоронного спрямування: створення, законодавчі документи, реалізовані проекти, перспективи діяльності.

2. УТОПК у пам'яткоохоронній діяльності. Діяльність Волинської обласної організації УТОПК.

3. Роль Національної спілки краєзнавців України у розвитку пам'яткознавства та пам'яткоохоронної діяльності.

4. Співпраця Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПК із громадськими товариствами щодо охорони пам'яток історії та культури.

5. Український фонд культури та Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені О. Гончара у пам'яткоохоронній роботі.

Методичні рекомендації. При підготовці до семінарського заняття радимо використати колективну монографію «Місце та роль громадських інституцій в актуалізації культурної спадщини України» (Київ, 2019) за редакцією Л. Гріффена та О. Титової. У ній автори наводять конкретні приклади організації та діяльності громадських об'єднань України в період незалежності, що мають пріоритетом виявлення, охорону та використання об'єктів культурної спадщини. Особлива увага приділена завданням та діяльності УТОПК і його обласних організацій, Національної спілки краєзнавців України, Українського національного комітету Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (УНК ICOMOS), а також менших за чисельністю громадських організацій, як, наприклад, «Захист культурної спадщини Києва», «Фонд дослідження народної культури Полісся», «Академія культурної спадщини українського козацтва», ін.

На семінарському занятті важливо знати основні законодавчі документи, що регламентують діяльність громадських інституцій, при відповіді на питання теми наводити витяги з цих документів. Це, зокрема, Закони України «Про соціальний діалог в Україні» (2010 р.), «Про громадські об'єднання» (2012 р.), «Про охорону культурної спадщини» (остання редакція 2019 р.), «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (остання редакція 2016 р.), ін. Рекомендуємо опрацювати Статути означених товариств, де чітко визначені основні напрями діяльності, пріоритети, шляхи досягнення цілей тощо.

Готуючи відповідь на питання 4, варто мати на увазі, що Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК створений спільною постановою Академії наук Української РСР і

Українського товариства охорони пам'яток історії та культури за № 151 від 23 травня 1991 р., є самостійною бюджетною неприбутковою науково-дослідною установою з правами юридичної особи. Реалізуючи свої функції, які прописані у Статуті, ця інституція тісно співпрацює з громадськими структурами незалежної України, які опікуються вивченням, збереженням та використанням культурної спадщини. На цей аспект такої співпраці рекомендуємо звернути увагу при відповіді на питання.

Теми рефератів:

1. Внесок академіка Петра Тронька в теорію і практику пам'яткоохоронної справи.
2. Пам'яткоохоронні програми УТОПК у 1991–2022 рр.

Тема 3. Концепція державної політики реформування сфери охорони нерухомої культурної спадщини. Історико-культурні (історико-архітектурні та ін.) заповідники у пам'яткоохоронній діяльності в Україні (1991–2022 рр.).

План

1. Концепція державної політики реформування сфери охорони нерухомої культурної спадщини (2017 р.): зміст, етапи реалізації.
2. Роль історико-культурних (історико-архітектурних та ін.) заповідників у пам'яткоохоронній діяльності в Україні.
3. Шляхи вирішення адміністраціями історико-культурних заповідників проблем, пов'язаних з пам'яткоохоронною діяльністю в Україні.
4. Пам'яткоохоронні заходи історико-культурного заповідника у м. Луцьку. Обговорення злободенних питань охорони культурної спадщини на щорічних наукових конференціях «Любартівські читання» (м. Луцьк), інших наукових заходах, ініційованих і впроваджуваних історико-культурними заповідниками України.

Методичні рекомендації. Обов'язковими для опрацювання і використання при відповідях на питання семінару є Концепція державної політики реформування сфери охорони нерухомої культурної спадщини (2017 р.), а також матеріали парламентських

слухань на тему «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні» від 18 квітня 2018 р. Рекомендуємо також ознайомитися з матеріали про законотворчу діяльність в Комітеті з питань гуманітарної та інформаційної політики Верховної Ради України VIII скликання і відповідного Комітету Верховної Ради України IX скликання, розміщених на сайті Парламерту країни.

Вагома роль у здійсненні пам'яткоохоронної діяльності належить історико-культурним заповідниками. При підготовці до семінару варто чітко засвоїти визначення дефініції «історико-культурний заповідник» (рекомендуємо публікацію: Кот С. І. Історико-культурні заповідники. *Енциклопедія історії України : у 10 т.* Київ : Наукова думка, 2005. Т. 3. С. 551), розповісти, коли започатковані такі структури в Україні, звернути увагу на те, що в період незалежної України за своїм статусом заповідники поділяються на національні і державні. Нині в Україні функціонує 62 історико-культурних заповідників, з яких 20 національних та 42 державних. При характеристиці ролі історико-культурних (історико-архітектурних та ін.) заповідників у пам'яткоохоронній діяльності в Україні рекомендуємо підкреслити, що мережу національних історико-культурних заповідників у нашій державі започатковано у 1989 р. шляхом створення у Каневі Шевченківського національного заповідника. Статус та порядок утворення національних заповідників визначений Указом Президента України від 11 жовтня 1994 р. «Про національні заклади культури».

Готуючи відповіді на питання 3 і 4, потрібно охарактеризувати науково-дослідну, екскурсійну, виставкову, видавничу, інші види діяльності історико-культурних заповідників, звернути увагу на невирішені проблеми, які нагромадилися в діяльності цих структур, а також окреслити заходи керівництва і наукових співробітників щодо усунення невирішених питань. Вітаються пропозиції й рекомендації, запропоновані здобувачами освіти, щодо вдосконалення діяльності заповідників, зокрема, роботи Історико-культурного заповідника у м. Луцьку.

Тема 4. Державні програми дослідження і збереження пам'яток українського козацтва

План

1. Започаткування в Україні Державних програм дослідження пам'яток українського козацтва.

2. Створення та діяльність Науково-дослідного центру «Часи козацькі» під керівництвом професора Дмитра Телегіна.

3. Національна програма відродження та розвитку українського козацтва: запровадження, зміст, реалізація, перспективи.

4. Обговорення Державних програм дослідження і збереження пам'яток українського козацтва на парламентських слуханнях «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні» 18 квітня 2018 р.

Методичні рекомендації. Готуючись до семінарського заняття, потрібно звернути увагу на ініціативи Українського товариства охорони пам'яток історії та культури щодо вивчення, збереження та використання пам'яток українського козацтва. Зокрема, ще у 1970-1980-х рр. УТОПІК розробило заходи щодо захисту заповідних територій і пам'яток острова Хортиця, Трахтемирова, Поля Берестецької битви; неодноразово вносило до уряду пропозиції щодо створення історико-культурних заповідників, у тому числі на острові Хортиця. Значним здобутком у збереженні козацьких пам'яток стало відродження гетьманської столиці Батурин. Потрібно висвітлити питання мети і змісту експедиції «Запорозька Січ: зруйноване й уціліле», започатковану у 1989 р., яка згодом переросла у програму «Часи козацькі». 17 вересня 2008 р. Кабінет міністрів України схвалив Концепцію Державної цільової національно-культурної програми розвитку українського козацтва на 2009 – 2011 рр. Потрібно проаналізувати Концепцію, звернути увагу на її реалізацію і подальші перспективи.

Варто наголосити, що на базі експедиції «Січі Запорозькі» у Києві створено Науково-дослідне колективне підприємство «Часи козацькі», яке очолив професор Д. Я. Телегін, проаналізувати його мету, завдання, результати діяльності, перспективи. Пропонуємо зазначити, що результати вивчення пам'яток козацтва обговорюються на щорічних науково-практичних конференціях «Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні». З 1991 р. по 2019 рр. проведено 27 конференцій, матеріали яких видано збірниками наукових праць. Потрібно згадати про підготовку й публікацію навчального посібника «Археологія доби українського козацтва XVI–XVIII ст.» з додатком-каталогом нерухомих пам'яток козацтва (під редакцією Д. Я. Телегіна, І. С. Винокура, І. К. Свешнікова, О. М. Титової), інших навчальних і наукових видань.

На семінарі варто висвітлити конкретні заходи щодо вивчення і збереження пам'яток українського козацтва у Запорізькій, Дніпропетровській, Тернопільській, Рівненській областях, на території Херсонщини, Кіровоградщини, Львівщини, ін. Враховуючи історичне значення й заслуги українського козацтва в утвердженні української державності, 7 серпня 1999 р. з'явився Указ Президента України про

встановлення Дня українського козацтва – 14 жовтня, в День Покрови Пресвятої Богородиці.

Тема семінару включає також питання про запровадження, зміст, реалізацію і перспективи Національної програми відродження та розвитку українського козацтва, започаткована у 2002 р.; вона діє й до сьогодні. Черговий її етап охоплює 2017–2022 рр. Виконанню Програми сприяє проєкт закону «Про козацтво й козацькі організації в Україні», який на розгляді у Верховній Раді з 13 березня 2018 р.

Окремо потрібно звернути увагу на обговорення Державних програм дослідження і збереження пам'яток українського козацтва на парламентських слуханнях «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні», які відбулися 18 квітня 2018 р.

На завершення потрібно підсумувати результати означеної роботи і виокремити нереалізовані питання, окреслити перспективи і сформулювати рекомендації щодо активізації здійснення державних програм з вивчення і збереження пам'яток українського козацтва.

Теми рефератів:

1. Олена Титова як дослідниця пам'яток українського козацтва.
2. Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК у дослідженні пам'яток українського козацтва.

Тема 5. Президентська програма 2020 р. «Велика реставрація»: зміст, втілення, перспективи

План

1. Передумови започаткування в Україні президентської програми «Велика реставрація».
2. Суть, основні напрями і шляхи реалізації програми. Перші кроки її здійснення.
3. Відновлення замку Радзивілів в Олиці на Волині – складова програми «Велика реставрація». Обговорення шляхів реалізації програми на міжнародній науковій конференції «Олика в європейській історії».

відтворення історико-архітектурної спадщини» (Луцьк–Олика, 29–30 жовтня 2021 р.).

Методичні рекомендації. Потрібно наголосити, що найновішою пам'яткоохоронною державною програмою, яка почала реалізовуватися з серпня 2020 р., стала розробка заходів щодо охорони культурної спадщини у межах Національної програми «Велике будівництво». В Указі Президента В. Зеленського від 18.08.2020 р. перед урядом України поставлено завдання розробити і затвердити порядок відбору проєктів ремонтно-реставраційних і консерваційних робіт щодо таких об'єктів. Ідеться, зокрема, про замки, інші фортифікаційні оборонні споруди, палацово-паркові комплекси. Кабінет міністрів зобов'язаний також сприяти розробці необхідної проєктної та іншої документації, проведенню робіт з консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту й пристосування відповідних об'єктів. Має бути розроблена і затверджена науково-проєктна документація з визначення меж і режимів використання буферних зон об'єктів, що входять до списку, плани управління ними. Передбачено також забезпечити належну підготовку документів стосовно найменування визначних об'єктів національної культурної спадщини для внесення їх до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Програма «Велика реставрація» стартувала з початку 2021 р. Планувалося до 2024 р. реставрувати в Україні 150 історичних та культурних об'єктів. Для реалізації Програми при Міністерстві культури та інформаційної політики створена експертна рада, яка у травні 2021 р. оголосила список проєктів, сформований у рейтинговому порядку.

Складником Програми є відновлення замку Радзивілів в Олиці на Волині. Потрібно на основі матеріалів сайту «Музейний простір Волині», публікацій у періодиці, матеріалів міжнародної наукової конференції «Олика в європейській історії: відтворення історико-архітектурної спадщини» (Луцьк–Олика, 29–30 жовтня 2021 р.) простежити й проаналізувати шляхи і перспективи реалізації програми.

Тема 6. Охорона пам'яток археології та історії

План

1. Пам'ятки археології в Україні: дослідження, збереження та використання у 1990-х рр. – XXI ст.
2. Пам'ятки історії в системі культурної спадщини: класифікація, проблеми вивчення та збереження у 1990-х рр. – XXI ст.

3. Пам'яткоохоронна діяльність щодо об'єктів сакральної спадщини, пам'яток історії національно-визвольного руху українців, пам'яток воєнної історії тощо (на конкретних прикладах).

Методичні рекомендації. Готуючись до семінарського заняття, потрібно чітко уявити вагому роль пам'яток археології та історії в системі культурної спадщини незалежної України. І одних, і других в державі нараховується близько 70 тисяч. Усі вони репрезентовані нерівномірно по території України і по певних історичних періодах. Потрібно наголосити, що в Україні розроблено і введено в дію ряд законів і підзаконних пам'яткоохоронних документів, що регулюють правові, економічні, організаційні відносини у сфері збереження культурної спадщини загалом та археологічної зокрема.

Відповіді на питання мають бути ґрунтовними за змістом, аналітичними і узагальнюючими. Наголос потрібно робити на новітні підходи до трактування означених дефініцій, підібрати приклади результативної пам'яткоохоронної діяльності. Водночас у незалежній Україні наявна ціла низка серйозних проблем щодо збереження і використання пам'яток археології та історії. Які це проблеми? Чому вони виникли і яким чином вирішуються? Які установи несуть відповідальність за результативність вирішення назрілих проблем? Яка участь міжнародної спільноти у допомозі Україні в пам'яткоохоронній діяльності? Які реальні кроки зроблено у 2020-х рр. порівняно з 1990-ми? Вітається надання практичних рекомендацій щодо активізації якості і результативності пам'яткоохоронної діяльності в Україні щодо пам'яток археології та історії.

Теми рефератів:

1. Основні принципи класифікації пам'яток історії в Україні у XXI ст.
2. Дослідження та охорона об'єктів археологічної спадщини у Волинській області (1991–2021 рр.).
3. Роль наукової громадськості у вирішенні питань музеєфікації археолого-архітектурних об'єктів.

Тема 7. Пам'ятки науки і техніки в системі пам'яткоохоронної діяльності

План

1. Феномен пам'яток науки і техніки, їх трактування і основні концепції збереження у ХХІ ст.

2. Пам'ятки науки і техніки в музейних зібраннях.

3. Нерухомі пам'ятки техніки в Україні: стан, проблеми і перспективи їх охорони.

Методичні рекомендації. При підготовці до заняття варто скористатися виданнями Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПК, зокрема, посібниками, монографіями і статтями, підготовленими його співробітниками. Найактивніше в цій царині працюють професор Л. Гріффен і доцент В. Константинов. У їй публікаціях подається зміст дефініцій, дискусійні питання з трактування термінів, найновіші підходи до класифікації пам'яток науки і техніки, обґрунтування феномену цих пам'яток тощо. Потрібно звернути увагу на те, що пам'ятки науки і техніки сучасні дослідники розділяють на 5 основних груп (за способом кодування вміщеної в них інформації): 1) речові пам'ятки; 2) образотворчі пам'ятки; 3) письмові пам'ятки; 4) фонопам'ятки; 5) пам'ятні місця. Водночас пам'ятки науки і техніки поділяються на два види: а) пам'ятки, які розкривають різні етапи історії науки і техніки; б) пам'ятки, які розкривають творчу діяльність учених, інженерів, майстрів, винахідників чи події, пов'язані з ними. При відповіді на питання семінару варто звернути увагу на вивчення, збереження і використання означених груп і видів пам'яток науки і техніки.

Пам'ятки науки і техніки стають музейними предметами після відповідного виявлення і вивчення. Методичні підходи щодо виявлення, відбору та наукового опису пам'яток науки і техніки можна проілюструвати на прикладі зразків вітчизняної зброї і збройної техніки, які пам'ятками науки і техніки ХVІ – початку ХХ ст. (до 1917 р.), ін.; охарактеризувати музеї науки і техніки, які діють в Україні.

До наших днів збереглася значна кількість історичних, промислових та інженерних будівель, які є сьогодні органічною складовою історичної забудови. Ці пам'ятки належать до нерухомих пам'яток науки і техніки. Вони тісно пов'язані з певною місцевістю, її ландшафтом, природними умовами і вивчення та збереження яких має нині свої завдання і труднощі. Які проблеми вирішуються впродовж більш ніж 30 років незалежності щодо охорони нерухомих пам'яток науки і техніки? Чимало з них нині у кризовому стані через обмежені фінансові можливості. Значна кількість об'єктів індустріальної спадщини не занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України і не охороняються державою. Означені пам'ятки вимагають переосмислення своєї ролі в історії та

пам'яткознавстві, потребують нового функціонального наповнення – так званої *реновації*. На часі й музеефікація таких об'єктів.

При відповіді на питання потрібно звернутися до класифікації нерухомих пам'яток науки і техніки і простежити пам'яткоохоронну діяльність щодо об'єктів гірничого виробництва, фабрично-заводського виробництва, гідротехнічного, шляхового та залізничного будівництва, пам'яток історії землеробства і сільського господарства, поштовою службою, геодезією, пам'ятних місць, пов'язаних з діяльністю учених, інженерів, винахідників тощо. Наводячи конкретні приклади вивчення, збереження і використання таких об'єктів культурної спадщини, варто виокремлювати проблеми у їх збереженні і охороні, перспективи подальшого вивчення і використання.

Теми рефератів:

1. Питання збереження пам'яток науки і техніки на сторінках часопису «Питання історії науки і техніки».
2. Питання збереження пам'яток науки і техніки на сторінках часопису «Праці Центру пам'яткознавства».
3. Асоціація працівників музеїв технічного профілю в охороні пам'яток науки і техніки.

Тема 8. Заходи з охорони пам'яток садово-паркового мистецтва та ландшафтних об'єктів природної спадщини

План

1. Об'єкти садово-паркового мистецтва як поєднання паркового будівництва з природними або створеними людиною ландшафтами: унікальність таких пам'яток, приклади світового та українського досвіду їх збереження та охорони.

2. Ландшафтні пам'ятки, їх вивчення та збереження в Україні в добу незалежності.

3. Пам'ятки садово-паркового мистецтва та ландшафтні об'єкти природної спадщини України на тимчасово окупованих Росією територіях: стан, заходи з порятунку, перспективи збереження.

Методичні рекомендації. Поняття ландшафту і садово-паркового мистецтва наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. набули великої популярності і широкого застосування. Ці категорії є основою науки ландшафтознавства, активно входять у сферу застосування не лише географії, а й культури. Тому потрібно звернути увагу на унікальність таких природних об'єктів, відшукати у науковій літературі приклади світового і українського досвіду їх збереження та охорони.

Важливо зрозуміти, що головним сенсом впровадження ландшафтного підходу у практику пам'яткоохоронної діяльності є досягнення максимально можливої комплексності у справі збереження культурної спадщини. Підкреслимо, що кожен ландшафт, який виокремлюється за градієнтом чинника «діяльність людини», має можливість отримати своє місце серед пам'яток, виходячи з того, наскільки він є цінним з естетичної чи наукової точки зору; або як історичний феномен чи як носій певного образу тощо. Дослідники виділяють ландшафт історичний, ландшафт архітектурний, ландшафт сакральний, ландшафт етнічний, ін. Варто наголосити, що ландшафтні пам'ятки є у Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (на 2005 р. їх перебувало у Списку 350). Це Токайські виноградники Угорщини, рисові поля на Філіппінах, плантації агави в Мексиці, ін. Щодо таких пам'яток України, то їх чимало. Це гірничопромислові ландшафти, ландшафти каменоламень тощо. Потрібно пояснити, як використання таких пам'яток узгоджується з екологічною проблемою. Звернути увагу, наприклад, на те, що вчені Інституту проблем природокористування НАН України (м. Дніпро) обґрунтували створення екологічних коридорів на базі гірничопромислових земель регіону, тим самим залучивши ландшафти кар'єрів і відвалів до розряду природоохоронних категорій. Фахівці Донецька і Кривого Рога фрагменти гірничопромислових ландшафтів увели до складу ботанічних садів, трансформували їх у садово-паркові ландшафти. Обидва ботанічні сади мають статус заповідного парку загальнодержавного значення.

Потрібно акцентувати увагу на тому, що в ХХІ ст. в Україні спостерігається особливий інтерес до гірничопромислових ландшафтів як об'єктів культурної індустріальної спадщини. Варто навести приклади дослідження і збереження таких пам'яток у Донецькій і Дніпропетровській областях впродовж останніх 30 років, а також у Галичині (Львівській області) і Поділлі (Вінницькій області). Міський ландшафт також притаманний Україні. Приклад – збереження Голосіївського парку у Києві. Урбанізовані ландшафти – це або цілі міста, або їх частини при, як, наприклад, частина Львова в Україні. В таких пам'ятках розрізняють дві пам'яткоохоронні категорії: пам'ятка історії і пам'ятка архітектури (архітектурний ландшафт). Як здійснюється у такому разі пам'яткоохоронна діяльність? Хто несе відповідальність за її проведення? Як потрібно розуміти тезу «чим

більше збережених, не спотворених бізнесом і економікою територій і ландшафтів в Україні і на планеті загалом залишиться, тим стійкішою буде глобальна екосистема»? Які питання потребують невідкладного вирішення?

Готуючи відповідь на третє питання семінару, потрібно опрацювати публікації у наукових виданнях і знайти інформацію через Інтернет-ресурси, яка стосується стану, заходів з порятунку, перспектив збереження пам'яток садово-паркового мистецтва та ландшафтних об'єктів України на тимчасово окупованих Росією територіях. Важливо виокремити участь міжнародної спільноти у допомозі Україні щодо охорони природних об'єктів культурної спадщини.

Теми рефератів:

1. Міжнародний досвід збереження ландшафтних пам'яток та перспективи застосування його в Україні.
2. Національний дендрологічний парк «Софіївка» на Черкащині – шедевр садово-паркового мистецтва кінця XVII – початку XIX ст.

Тема 9. Доля об'єктів культурної та природної спадщини анексованого Росією Криму, тимчасово окупованих інших територій України, перспективи їх відновлення і збереження

План

1. Збройні конфлікти як фактор небезпеки для культурної спадщини. Законодавче регулювання в Україні захисту культурної спадщини і культурних цінностей у випадку збройного конфлікту.

2. Втрати пам'яток в анексованому Росією Криму, перспективи їх відновлення та збереження.

3. Загрози втрат об'єктів культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей.

4. Нищення об'єктів культурної спадщини і пам'яткоохоронні заходи в Україні в період повномасштабної агресії Росії (2022 р.).

Методичні рекомендації. Потрібно підкреслити, що означена тема особливо актуальна для України, оскільки у 2014 р. Росія здійснила анексію Криму і Донбасу, а 24 лютого 2022 р. розпочала повномасштабну війну. Рекомендуємо наголосити, що з початку

XX ст. у світі прийнято низку документів, які стосуються питань захисту культурної спадщини під час воєнних конфліктів. Основні з них – «Конвенція про захист культурних цінностей у випадках збройного конфлікту» (1954 р.), «Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» (1972 р.).

При підготовці до семінару потрібно звернути увагу на матеріал про втрати пам'яток в анексованому Росією Криму, на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей, перспективи їх відновлення та збереження. Зокрема, розповісти про «археологічні розкопки» Херсонесу Таврійського, псевдодослідження Бахчисарайського палацу кримських ханів, комплексу пам'яток Судацької фортеці VI – XVI ст., палаців в Алупці та Ливадії, Кримської астрофізичної обсерваторії, середньовічного міста-фортеці Чуфут-Кале, культурного ландшафту «печерних міст» Кримської Готії (Мангуп-Кале та Ескі-Кермен), ін. Варто подумати над питанням: реставрація чи вандалізм щодо пам'яток архітектури Криму відбувається у 2014 – 2022 рр.? Яка доля музейних зібрань. Широкого резонансу надрало питання міжнародного суду щодо «скіфського золота» - експонатів з музеїв Криму, які ще до анексії були відправлені на виставки за кордон. Які перспективи повернення так званого «скіфського золота» в Україну? Проблема «чорної археології», руйнування численних курганів Донецької і Луганської областей. У чому виявляються загрози втрати об'єктів культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях?

При підготовці четвертого питання семінару потрібно проілюструвати нищення об'єктів культурної спадщини на територіях Харківської, Сумської, Чернігівської, Київської, Херсонської, Запорізької, інших областей під час повномасштабного російського вторгнення у 2022 р., а також пограбування музеїв, галерей, культурних заповідників. Рекомендуємо звернути увагу на заходи держави і громадськості щодо збереження культурних надбань, висвітлити міжнародні механізми захисту культурної спадщини на окупованих територіях і впровадження їх в Україні.

Теми рефератів:

1. Реставрація чи вандалізм щодо пам'яток архітектури Криму у 2014 – 2021 рр.
2. Міжнародний суд щодо «скіфського золота»: суть питання, перспективи повернення культурних цінностей в Україну.
3. Міжнародні механізми захисту культурної спадщини на окупованих територіях і впровадження їх в Україні.

РОЗДІЛ 3

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Поставте у хронологічній послідовності нормативні документи незалежної України, у яких розглядаються питання пам'яткоохоронної діяльності:**
 - 1) Закон України «Про охорону археологічної спадщини»;
 - 2) Закон України «Про охорону культурної спадщини»;
 - 3) Закон України «Про музеї та музейну справу»;
 - 4) Закон України «Про культуру»;
 - 5) «Основи законодавства України про культуру».

- 2. Закон України, який з'явився у 2000 р. і стосується охорони нерухомої культурної спадщини, носить назву:**
 - 1) «Про музеї та музейну справу»;
 - 2) «Про охорону археологічної спадщини»;
 - 3) «Про охорону культурної спадщини»;
 - 4) «Про національний архівний фонд і архівні установи».

- 3. До органів державної влади і управління України, які регулюють питання пам'яткоохоронної діяльності, належать:**
 - 1) Кабінет міністрів України;
 - 2) Верховна Рада України;
 - 3) Обласні, міські, районні державні адміністрації;
 - 4) Міністерство культури та інформаційної політики України;
 - 5) УТОПК.

- 4. Який рік Рада Європи проголосила роком культурної спадщини?**
 - 1) 2017;
 - 2) 2018;
 - 3) 2019;
 - 4) 2021.

- 5. В Україні День пам'яток історії та культури відзначають з 1999 року:**
 - 1) 18 квітня;
 - 2) 18 травня;
 - 3) 14 жовтня;
 - 4) 1 червня.

- 6. Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК в різні роки очолювали:**
 - 1) С. Заремба;

- 2) Л. Гріффен;
- 3) Б. Колосок;
- 4) О. Титова.

7. Автором наукової праці «Нариси з історії українського пам'яткознавства» (Київ, 2002 р.) є:

- 1) С. Кот;
- 2) С. Заремба;
- 3) В. Горбик;
- 4) П. Толочко.

8. Автором наукової праці «Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX – поч. XXI ст.)» (Київ, 2020) є:

- 1) П. Тронько;
- 2) С. Кот;
- 3) С. Заремба;
- 4) О. Рєєнт.

9. Автором наукової праці «Фортеці й замки України» (Київ, 2011 р.) є:

- 1) С. Кот;
- 2) П. Ричков;
- 3) В. Горбик;
- 4) В. Вечерський.

10. На початок 2021 р. до Державного реєстру нерухомих пам'яток України внесено майже 10 тис. об'єктів. З них найбільший відсоток припадає на пам'ятки:

- 1) історії;
- 2) археології;
- 3) монументального мистецтва;
- 4) архітектури;
- 5) садово-паркового мистецтва.

11. Ландшафтний заповідник «Грофа» і ландшафтні парки Дністровський та Поляницький знаходяться на території:

- 1) Волинської області;
- 2) Львівської області;
- 3) Івано-Франківської області;
- 4) Чернігівської області;
- 5) Черкаської області.

12. Вкажіть прізвища українських науковців, праці яких стосуються аспектів пам'яткоохоронної діяльності в незалежній Україні:

- 1) В. Акуленко;
- 2) В. Вечерський;
- 3) Н. Яковенко;
- 4) П. Ричков.

13. Про кого з учасників пам'яткоохоронної діяльності в Україні йдеться?

Відомий державний і громадський діяч, Герой України, учений-історик. Фундатор УТОПК, а з 1990 р. – голова Правління Національної спілки краєзнавців України. Очолював Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-культурної спадщини імені Олеса Гончара. Долучився до створення Музею народної архітектури та побуту України (с. Пирогово на Київщині), музейного комплексу «Козацькі могили» на Волині.

- 1) П. Тронька;
- 2) М. Сікорського;
- 3) П. Толочка;
- 4) Я. Ісаєвича.

14. Про кого з учасників пам'яткоохоронної діяльності в Україні йдеться?

Роки життя – 1926–2012. Український мистецтвознавець, фундатор Винниківського історико-краєзнавчого музею на Львівщині у 1950-х рр., науковий співробітник Музею українського мистецтва у Львові в 1960-х рр., багаторічний директор Львівської національної галереї мистецтв, Герой України. Організатор численних історико-художніх виставок, популяризатор творчої спадщини художника І. Пінзеля, ініціатор створення музею першодрукаря Івана Федорова у Львові, музею-садиби «Русалка Дністрова». Створив туристичний маршрут «Злата підкова», до якого входить відвідання Олеського, Золочівського, Підгорецького, Свірзького замків.

- 1) І. Свенціцького;
- 2) М. Сікорського;
- 3) Б. Возницького;
- 4) Я. Ісаєвича.

15. Проблеми пам'яткоохоронної діяльності в незалежній Україні у різні роки обговорювалися на сторінках наукових часописів:

- 1) Краєзнавство;
- 2) Пам'ятки України;
- 3) Праці Центру пам'яткознавства;
- 4) Вісник УТОПК.

16. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» з'явився у:

- 1) 1991 р.;
- 2) 2000 р.;
- 3) 2004 р.;
- 4) 2015 р.

17. Продовжіть речення:

У 90-ті рр. ХХ ст. комплексні наукові теми «Старовинні міста України», «Часи козацькі», «Шевченківські місця в Україні» розробляло товариство:

- 1) Старовини і мистецтв;
- 2) Українське товариство охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК);
- 3) Національна спілка краєзнавців України;
- 4) Український культурний фонд.

18. Скільки українських пам'яток внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО?

- 1) 5;
- 2) 7;
- 3) 9;
- 4) 11.

19. Виберіть із переліку об'єкти культурної спадщини України, внесені до Списку ЮНЕСКО:

- 1) Собор св. Софії з прилеглими монастирськими спорудами та Києво-Печерська лавра;
- 2) Луцький замок;
- 3) Історичний центр Львова;
- 4) Букові ліси Карпат;
- 5) Хотинська фортеця;
- 6) Резиденція митрополитів Буковини і Далмації;
- 7) Дерев'яні церкви Карпатського регіону України;
- 8) Транскордонний об'єкт Дуга Струве;
- 9) Кам'янець-Подільський замок;
- 10) Античне місто-держава Херсонес Таврійський та його хора;
- 11) Кам'яна Могила.

20. У Державному реєстрі нерухомих пам'яток України пам'ятки поділяються на такі категорії:

- 1) пам'ятки національного значення;
- 2) пам'ятки місцевого значення;
- 3) пам'ятки міжнародного значення;

4) пам'ятки республіканського значення.

21.Визначте головні завдання Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК:

- 1) розробка проєктів нормативних документів та методичних рекомендацій з питань охорони, збереження і використання пам'яток культурної спадщини;
- 2) соціальний діалог, інформаційна та культурно-просвітницька діяльність серед населення, підвищення фахового рівня членів Товариства в аспекті завдань євроінтеграції та відповідних напрямів діяльності відокремлених підрозділів;
- 3) купівля та перепродаж пам'яток культурної спадщини;
- 4) здійснення фундаментальних і прикладних досліджень з метою одержання нових знань у галузі пам'яткознавства та охорони культурної спадщини України;
- 5) залучення до співпраці іноземних інвесторів задля розвитку пам'яткознавства і пам'яткоохоронної діяльності.

22.Виберіть з переліку наукові та науково-популярні видання Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК:

- 1) Праці Центру пам'яткознавства;
- 2) Сіверщина в історії України;
- 3) Український історичний журнал;
- 4) Питання історії науки і техніки;
- 5) Краєзнавство;
- 6) Ніжинська старовина;
- 7) Український технічний музей.

23.Оберіть правильне твердження:

- 1) під пам'ятками історії та культури розуміють споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з історичними подіями в житті народу, розвитком суспільства і держави, твори монументальної і духовної творчості, які становлять історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність;
- 2) природні утворення, як матеріальні об'єкти, своїм існуванням завдячують людській діяльності;
- 3) при Центрі пам'яткознавства НАН України і УТОПІК функціонував Всеукраїнський комітет охорони пам'яток мистецтва і старовини (ВУКОПМІС). ВУКОПМІС неодноразово звертався до редакцій журналів та газет з проханням надрукувати заклики до населення про необхідність зберігання пам'яток історії та культури;

- 4) Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК є засновником та видавцем наступних наукових збірників: «Праці Центру пам'яткознавства», «Відлуння віків», «Ніжинська старовина», «Літопис Волині», «Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні»;
- 5) першим директором Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК була Олена Титова.

24. Закон України «Про охорону культурної спадщини» трактує термін «пам'ятка» як:

- 1) об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства;
- 2) об'єкт архітектурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства;
- 3) об'єкт археологічної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства;
- 4) предмет матеріальної культури минулого, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;
- 5) витвір, комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

25. Однією з важливих ділянок пам'яткоохоронної сфери в Україні є:

- 1) вивчення нерухокої культурної спадщини, до котрої відносяться об'єкти археології, історії, виробництва та техніки, архітектури, містобудування й монументального мистецтва;
- 2) розробка теоретичних питань, понятійно-термінологічних проблем у цілому;
- 3) класифікація окремих видів і типів пам'яток, теоретичне висвітлення основних етапів пам'яткознавства;
- 4) формування концепції збереження пам'яток в Україні і за кордоном.

26. Характерними особливостями нерухомих історико-культурних пам'яток західноукраїнського регіону є:

- 1) розгалужена мережа давніх культових (сакральних) споруд різних конфесій, серед яких домінуючі позиції займають українські дерев'яні церкви;
- 2) розташування переважної більшості – беручи до уваги масштаби усієї України – середньовічних мурованих фортець і замків;
- 3) наявність військових поховань, пов'язаних з подіями Першої світової війни;
- 4) пам'ятні хрести XIX – першої половини XX ст., встановлені місцевим населенням на честь важливих суспільних подій.

27. Найбільша кількість давніх дерев'яних церков в Україні збереглася у:

- 1) Львівській області;
- 2) Волинській області;
- 3) Тернопільській області;
- 4) Закарпатській області;
- 5) Івано-Франківській області.

28. Перше місце в Україні за кількістю давніх середньовічних замків (34) посідає:

- 1) Тернопільська область;
- 2) Львівська область;
- 3) Київська область;
- 4) Закарпатська область;
- 5) Івано-Франківська область.

29. Пам'ятка –це:

- 1) об'єкт культурної спадщини національного або місцевого значення, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;
- 2) скульптура, яка увічнює особу або подію;
- 3) архітектурна споруда, якій не менше 100 років;
- 4) все розмаїття пам'яток або творів монументального мистецтва, яке вивчає загальне пам'яткознавство, що приділяє особливу увагу пам'яткам-символам.

30. Головний орган у сфері охорони культурної спадщини – це:

- 1) Міністерство культури та інформаційної політики України;
- 2) Кабінет міністрів України;

- 3) Верховна Рада України;
- 4) місцеві територіальні громади.

31. Що таке історично населене місце?

- 1) населене місто, якому більше 100 років;
- 2) населене місце, яке має традиційний характер середовища і сукупність пам'яток;
- 3) населене місце, яке зберегло повністю або частково історичний ареал і занесене до Списку історичних населених місць України.

32. Зазначте, що з наведеного належить до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері охорони культурної спадщини:

- 1) формування державної політики з питань охорони культурної спадщини;
- 2) розробка, затвердження та погодження нормативно-правових актів, державних програм охорони культурної спадщини;
- 3) надання дозволу на переміщення (перенесення) пам'ятки національного значення.

33. За якої умови пам'ятка може бути приватизована?

- 1) пам'ятка може бути приватизована лише за умови, що майбутній власник проведе на ній реставраційні роботи;
- 2) пам'ятка може бути приватизована лише за умови укладення майбутнім власником з відповідним органом охорони культурної спадщини попереднього договору про укладення в майбутньому охоронного договору на пам'ятку (її частину);
- 3) пам'ятка не може бути приватизована.

34. Що таке історичний ареал населеного місця?

- 1) історично успадкований вигляд та об'ємно-просторова структура історичного населеного місця;
- 2) сукупність пам'яток, що зберегли свій традиційний характер середовища;
- 3) частина населеного місця, що зберегла об'єкти культурної спадщини і пов'язані з ними розпланування та форму забудови, які походять з попередніх періодів розвитку, типові для певних культур або періодів розвитку.

35. Яка відповідальність передбачена за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини?

- 1) дисциплінарна;
- 2) кримінальна;
- 3) адміністративна.

36. Чи дозволяється розміщення реклами на об'єктах, внесених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО?

- 1) забороняється;
- 2) здійснюється за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини;
- 3) здійснюється за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

37. Який документ встановлює порядок доступу до пам'яток з метою їх екскурсійного відвідування, якщо вони вважаються придатними для цього?

- 1) охоронний договір, укладений з відповідним органом охорони культурної спадщини;
- 2) дозвіл на екскурсійне відвідування, виданий відповідним органом охорони культурної спадщини;
- 3) висновок відповідного органу охорони культурних спадщини щодо придатності пам'ятки для екскурсійного відвідування.

38. До якого реєстру заносяться пам'ятки культурної спадщини?

- 1) Державного реєстру національного культурного надбання та нерухомих пам'яток України;
- 2) Державного реєстру нерухомих пам'яток України;
- 3) Державного реєстру національного культурного надбання.

39. Що визначає план управління об'єктом, внесеним до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО?

- 1) основні напрями та програми щодо захисту, збереження, інтеграції об'єкта всесвітньої спадщини в суспільне життя відповідно до положень Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини та інших міжнародних договорів України;
- 2) межі та режими використання буферної зони об'єкта всесвітньої спадщини;
- 3) межі та режими використання буферної зони об'єкта всесвітньої спадщини.

40. Що є предметом охорони об'єкта культурної спадщини?

- 1) характерна властивість об'єкта культурної спадщини, що становить його історико-культурну цінність, на підставі якої цей об'єкт визнається пам'яткою;
- 2) історично успадкований вигляд об'єкта культурної спадщини;
- 3) визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної

спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

41. Оберіть правильне визначення терміну «культурні цінності»?

- 1) об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України;
- 2) сукупність окремих музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, які постійно зберігаються на території України, незалежно від їх походження та форм власності, а також музейних предметів і музейних колекцій, що знаходяться за межами України і є власністю України або відповідно до міжнародних договорів підлягають поверненню в Україну;
- 3) рухомі предмети, якість або особливі ознаки яких роблять необхідним для суспільства їх збереження, вивчення та публічне представлення.

42. Оберіть правильне визначення поняття «пам'яткоохоронна діяльність»:

- 1) комплекс заходів, що здійснюються на державному або громадському рівні з метою захисту і збереження об'єктів історико-культурної спадщини та історичного середовищі в цілому і включає облік (виявлення, наукове вивчення, класифікацію, державну реєстрацію), консервацію, реставрацію, музеєфікацію, належне утримання й використання пам'яток;
- 2) комплекс заходів, що здійснюються виключно на державному рівні з метою збереження об'єктів історико-культурної спадщини та ландшафтного середовища і включає консервацію, реставрацію, музеєфікацію, належне утримання й використання пам'яток;
- 3) комплекс заходів, що здійснюються виключно на громадському рівні з метою захисту і збереження об'єктів історико-культурної спадщини та історичного середовищі і включає облік, консервацію, реставрацію, музеєфікацію, належне утримання й використання пам'яток;
- 4) комплекс заходів, який включає в себе виявлення, наукове вивчення, класифікацію і державну реєстрацію пам'яток культурної та природної спадщини.

43. Про кого з діячів у галузі пам'яткознавства й пам'яткоохоронної діяльності незалежної України йдеться в біографічній довідці?

Знаний в Україні і за кордоном пам'яткознавець, кандидат історичних наук, археолог, вчений секретар УТОПК. Тривалий час очолювала Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК. Головний редактор фахових видань «Праці Центру пам'яткознавства», «Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні», заступник головного редактора журналу «Відлуння віків». З початку 1990-х рр. є членом Українського національного комітету Міжнародної ради з питань охорони пам'яток і визначних місць; Українського національного комітету Міжнародної ради із дослідження індустриальної спадщини.

- 1) О. Титову;
- 2) Л. Міляєву;
- 3) О. Годованюк;
- 4) Л. Федорову.

44. Оберіть правильне визначення терміна «реставрація» в як одного із шляхів пам'яткоохоронної діяльності:

- 1) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності;
- 2) сукупність науково обґрунтованих заходів, які дозволяють захистити об'єкти культурної спадщини від подальших руйнувань і забезпечують збереження їхньої автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд;
- 3) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей об'єктів культурної спадщини, приведення їх у стан, придатний для використання;
- 4) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування.

45. Оберіть правильне визначення терміна «консервація» пам'ятки:

- 1) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності;
- 2) сукупність науково обґрунтованих заходів, які дозволяють захистити об'єкти культурної спадщини від подальших руйнувань і забезпечують збереження їхньої автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд;
- 3) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей об'єктів культурної спадщини, приведення їх у стан, придатний для використання;

- 4) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування.

46. Оберіть правильне визначення терміну «реабілітація пам'ятки»:

- 1) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності;
- 2) сукупність науково обґрунтованих заходів, які дозволяють захистити об'єкти культурної спадщини від подальших руйнувань і забезпечують збереження їхньої автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд;
- 3) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей об'єктів культурної спадщини, приведення їх у стан, придатний для використання;
- 4) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування.

47. Оберіть правильне визначення терміна «музеєфікація пам'ятки»:

- 1) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності;
- 2) сукупність науково обґрунтованих заходів, які дозволяють захистити об'єкти культурної спадщини від подальших руйнувань і забезпечують збереження їхньої автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд;
- 3) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей об'єктів культурної спадщини, приведення їх у стан, придатний для використання;
- 4) сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування.

48. Впродовж 1992 – 1999 рр. в Україні діяла інституція, яка займалася питаннями повернення незаконно вивезеного культурного надбання і носила назву:

- 1) Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України;
- 2) Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей;

- 3) Департамент культурної спадщини у складі Міністерства культури;
- 4) Головне архівне управління України.

49. Впродовж 2000–2011 рр. в Україні діяла інституція, яка займалася питаннями повернення незаконно вивезеного культурного надбання і носила назву:

- 1) Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України;
- 2) Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей;
- 3) Департамент культурної спадщини у складі Міністерства культури;
- 4) Головне архівне управління України.

50. Продовжіть речення:

Очільником Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей у 1992 – 1999 рр. і Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України впродовж 2000 – 2004 рр. був:

- 1) О. Федорук;
- 2) С. Кот;
- 3) В. Даниленко;
- 4) П. Тронько;
- 5) С. Заремба.